

چارچوب مصرف صحیح

الان چی مده!

گفتیم: در اسلام اصولی اساسی وجود دارند که پذیرفتن آن‌ها شیوه‌ای خاص برای زندگی را پیش پای ما می‌گذارد؛ شیوه‌ای که با مصرف‌زدگی تعارض آشکار دارد. نگرش خاص قرآن مجید به زندگی و انسان و رابطه انسان با جهان، با مصرف بی‌قاعده سازگاری ندارد.

افزون بر این‌ها، ارزش‌های مطرح در اخلاق اسلامی، از جمله برادری، تقوا، زهد، قناعت، و ساده‌زیستی، و همچنین اصول و معیارهای پذیرفته شده در روابط اقتصادی اسلام، از قبیل مواسات، تقدیر معیشت تأکید بر پرهیز از تولید و مصرف مغایر و ناساز با محیط‌زیست، و مهم‌تر از همه این‌ها، عدالت اقتصادی، مصرف را در چارچوب مشخصی ضابطه‌مند می‌کند.

چارچوب مصرف در اسلام
اعتدال و میانه‌روی

رود، آنچه از آن مال می‌خورد، حرام است، آنچه می‌نوشد حرام است و...» (بحارالانوار، ج ۱۰۳: ۱۶).

هماهنگی نسبی با وضعیت عمومی جامعه
در جامعه مطلوب اسلامی، بر نوع‌دوستی و خیرخواهی برای همه مردم تأکید می‌شود. بدین معنی که فرد مسلمان حتی در استفاده از امکانات شخصی خود نیز نباید به گونه‌ای رفتار کند که از حال و روز دیگر هم‌نوعانش بی‌خبر باشد.

از آموزه‌های اسلامی فهمیده می‌شود که اسلام مجموع اموال و دارایی‌ها را برای اداره مجموع انسان‌ها لازم می‌داند. **امام**

علی(ع) فرموده است: «همانا خدای سبحان، روزی فقرا را

در اموال سرمایه‌داران قرار داده است، پس فقیری گرسنه نمی‌ماند، جز به کامیابی توانگران و خداوند از آنان درباره گرسنگی پرسندگان خواهد پرسید» (نهج البلاغه، حکمت ۳۲۸).

در جای دیگری فرموده است: «خداوند تبارک و تعالی بین

مصرف در اسلام نباید از جاده اعتدال و مرز رفع نیازهای اصیل خارج شود. درست است که اسلام مالکیت فردی را می‌پذیرد، اما فراموش نکنیم این مالکیت را تنها مالکیتی اعتباری می‌داند. آری مال را مال خدا شمردن و به آن همچون اصلی گردن نهادن، در متن آموزش‌ها و مبانی اعتقادات اسلامی جای دارد.

در قرآن مجید می‌خوانیم: «از اموالی که خداوند شما را در آن خلیفه و جانشین قرار داده است، انفاق کنید» (حدید/۷).

در جای دیگری می‌خوانیم: «چیزی از مال خدا را که به شما داده است، به آنان بدهید» (نور/۳۲).

بله، همه امکانات مادی در حقیقت از آن خداست که بخشی از آن به امانت در اختیار ما انسان‌ها قرار داده شده است. بنابراین، ما مسلمانان، بدون رضایت خداوند نمی‌توانیم در اموال خویش دخل و تصرف کنیم.

امام صادق(ع) فرموده است: «مال مال خداست که آن را نزد مردمان به امانت سپرده است و برایشان روا داشته است که با میانه‌روی از آن بخورند، با میانه‌روی بپوشند، با میانه‌روی ازدواج کنند، و برای سواری از آن استفاده کنند و بقیه را به فقرا مؤمنین بدهند و...»

هر که از این حد (اعتدال و میانه‌روی) فراتر



تحقیر دیگران، همه و همه از تجمل گرایی پدید می آیند.

امروزه هزینه های آن چنانسی در خرید وسیله نقلیه مدل بالا، خرج های گزاف برای مراسم ازدواج، ول خرجی در برگزاری مجالس و میهمانی ها، و ساخت خانه های مجلل و اشرافی، از نمونه های بارز تجمل گرایی به شمار می روند. در حالی که به قول امام صادق (ع) خطاب به یکی از یاران: «خداوند روا داشته است که مردم [در حد میانه از مرکب (وسیله نقلیه) استفاده کنند. آیا چنین می پنداری که خداوند مالی را نزد مردی امانت می نهد، آن گاه به وی اجازه می دهد که اسبی به ده هزار درهم بخرد، در حالی که اسبی به بیست درهم برای رفع نیازهای او کافی است؟!... مگر نه آن است که خود فرموده است: اسراف نکنید که او اسراف کاران را دوست ندارد؟» (الحیاء، ج: ۴، ۲۸۱). و نیز فرموده اند: «هر ساختمانی که به مقدار کفایت و نیاز نباشد (بلکه فراتر از آن باشد)، روز قیامت وبال و مایه گرفتاری صاحبش خواهد شد» (وسایل، ج: ۵، ۳۷۷).

الگونابذیری از بیگانگان

تقلید از دیگران، در نوع و مقدار کالاهای مصرفی، از جنبه های گوناگون به جامعه اسلامی زبان می رساند. از جنبه اقتصادی، این کار بیشتر موجب ترویج کالاهای خارجی و بی توجهی به تولیدات مشابه داخلی می شود و به تولید و اقتصاد ملی لطمه می زند. از جنبه فرهنگی و اجتماعی نیز نوعی تبلیغ عملی و ترویج فرهنگ بیگانه و تهدیدی برای اصالت های فرهنگی جامعه به شمار می رود. چرا که تقلید از شکل مصرف بیگانه، ناخواسته الگوپذیری در اخلاق و رفتار را در پی دارد. این نکته مهمی است که نباید در سطح کلان از آن غافل بود. همین موضوع در سخن رسول خدا (ص) به زیبایی بیان شده است: «شکل ها او مدل های مصرفی [به یکدیگر همانند نمی گردند، جز آنکه خلق وخواه به هم نزدیک شوند. هر کس خود را شبیه قومی سازد، از آنان به شمار می آید (کنز العمال، ج: ۴، ۲۸۷).



پرهیز از تجمل گرایی

متأسفانه امروزه مصرف کم و بیش کارکرد نمایشی پیدا کرده است. یعنی راهی شده است برای نشان دادن تمایز و کسب منزلت اجتماعی و این است که می بینیم، ثروت ها به کمک مصرف بی حساب و کتاب، به شکل تجمل گرایی به رخها کشیده می شوند. اما آیا وقتی بخشی از مردم جامعه نیازهای اولیه خود را نیز نمی توانند تأمین کنند، می توان به تجملات آن چنانی پرداخت؟ زندگی همراه با تجمل، افزون بر اینکه جامعه را دچار بحران اقتصادی می کند، آثار نامطلوب دیگری نیز دارد. بی توجهی به حقوق دیگران، ایجاد فاصله و شکاف طبقاتی و

ثروتمندان و فقیران در اموال شراکت برقرار کرده است. پس برای ثروتمندان روا نیست، مال را به سوی غیر شرکایشان برگردانند» (وسایل، ج: ۶، ۱۵۰؛ دانش نامه امام علی، ج: ۷، ۹۲).

امام صادق (ع) نیز خطاب به ثروتمندان فرموده است: «خداوند اگر این اموال را افزون بر نیازتان به شما بخشیده است، برای آن است که آن ها را به همان مصارفی که خود معین کرده است، برسانید؛ نه اینکه آن همه را نزد خود بیندوزید» (کافی، ج: ۴، ۳۲). پس اصل مالکیت خصوصی نباید به شکل عاملی برای محرومیت بخش های دیگر جامعه به کار گرفته شود.

منابع
 ۱. فاضل قانع، حمیدرضا. سبک زندگی براساس آموزه های اسلامی. مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۹۲.
 ۲. حکیمی، محمدرضا. الحیاء (ج: ۴). انتشارات دلیل ما.
 ۳. ایروانی، جواد. دانشگاه علوم اسلامی رضوی، الگوی مصرف در آموزه های اسلامی: ۱۳۸۸.